

قوربانی خالیدی: دایکم خاوهنی شیوازی گورانی تایبهتی خوږهتی

پرسیاره‌که‌ی خۆت بده‌یته‌وه.

* زۆر پیر بووه و ته‌ندروستی‌یی خراپه و توانای چرینی نه‌ماوه، به‌لام جاروبار به‌ته‌نیایی و نه‌گه‌ر دنیای بێ‌که‌سی له‌ده‌وروبه‌ردا نییسه‌ بو‌خۆی ده‌که‌و‌یتسه‌ وره و لایه‌لایه ده‌ل‌یتسه‌وه، گه‌رچی هێز و برشتی هه‌ناسه و گه‌رووی نه‌ماوه، به‌لام سۆزی ده‌نگی هیش‌تاش کاربگه‌ری تایبه‌تی خۆی هه‌یه، کیشه‌که له‌وه‌دایه هه‌ر که هه‌ستی کرد که‌س‌یک‌ی لێ نزیکه‌ ئه‌وا بێ‌دنگ ده‌بیت و تا‌قه وشه‌یه‌کیش نا‌ل‌یت، ئیتر ئه‌و که‌سه گه‌ر ته‌نانه‌ت من و تۆش بێن... زۆرجار خۆم ل‌یتی داگرتوه و زۆرجار‌یش داوام ل‌یکردوه، که‌چی هه‌یج کات ئاماده‌ نه‌بووه گۆزانییه‌کم بۆ ب‌ل‌یت، یا ته‌نانه‌ت سۆزیکم بۆ ب‌کات.

- دایکم وه‌ک خۆت گوتت زۆر پیره و بینایی‌شی نه‌ماوه و نه‌مه‌یان زۆرت‌ر تازاری ده‌دات، به‌هه‌رحال من حه‌قی خۆمه‌ شانازی به‌وه‌ بکه‌م که په‌روه‌رده‌ی شازنیکی به‌هره‌مه‌ندی وه‌ک ئه‌وم و به‌م شپوه‌یه پیتی گه‌یاندووم.

* ئایا راسته‌وخۆ له‌ دایکه‌ته‌وه فیری گۆرانی بووت؟ به‌گه‌ستی چ کاربگه‌رییه‌کی له‌سه‌ر ژبانی هونه‌ریت داناوه؟

- من له‌سه‌ر ده‌ستی دایکم و له‌ ئامیز و له‌ زاری نه‌وه‌وه ئاشنای گۆرانی بووم و پاشان مامه‌کانیشم رۆل‌یان هه‌بووه له‌ پیتگه‌یاندنمدا. دایکم نه‌ک هه‌ر مامۆستای من، به‌لکه‌ مامۆستای راسته‌قینه‌ی مام عوسمان‌یش بووه و

که‌یمنه‌ی لانکه‌ی هونه‌ر ته‌نیا به‌هۆی ده‌نگی زولالی (برایانی که‌یمنه‌یی) یه‌وه ناویانگی ده‌رنه‌کردوه، نه‌و لانکه‌ دپینه‌یه هه‌میشه و هه‌رده‌م راژه‌نراوه و پاش نه‌وانیش زۆر رۆله‌ی هونه‌رمه‌ندی پیتگه‌یاندوه که زۆریه‌شیان به‌ره‌می خه‌رمانی هونه‌ری بنه‌ماله‌ی (عوسمان هه‌ورامی) ن و له‌و خپزانه‌ سه‌ریان هه‌لداوه و له‌و سه‌رچاوه‌یه گۆش کراون و پیتگه‌یش‌توون. (قوربانی) یش وه‌ک ده‌سپه‌روه‌ده‌ی دایکیکی هونه‌رمه‌ند و شازنیکی به‌هره‌مه‌ندی کورد له‌ هه‌ورامانی له‌ژندا، یه‌کیکه له‌ رۆله‌کانی ئه‌و بنه‌ماله هونه‌ریه‌روه. گه‌روویه‌کی زێترین، چریکه‌یه‌کی په‌سه‌نی ئاهووری، هه‌ناسه‌یه‌کی قوولی ئاهوورامانی و پشوویه‌کی درێژی هونه‌رمه‌ندانه که شیای سیاه‌مانه‌ی دپین و پیرۆزی کورد ب‌یت. ئه‌مانه هه‌موو سه‌روه‌ت و سامان و مال و حال‌ی (قوربانی) ین و له‌ داری دنیا جگه له‌وانه و دل‌یکی ساف و ته‌ژی له‌ خۆشه‌ویستی، هه‌یجی دیکه‌ی پاشه‌که‌وت نه‌کردوه. ده‌کرا قوربانی خۆت‌ده‌وارتی رۆش‌بیر و هونه‌رمه‌ندیکی چاک‌کراوه‌ی داهیتنه‌ری لێ ده‌به‌هاتبا، به‌لام ئه‌و بووه قوربانی هه‌ژاری و ده‌سکورتی و بێ‌ده‌رتانی و له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا له‌ چریکه‌ی په‌سه‌نی ئاهووراییدا له‌ هه‌موو که‌س ده‌وله‌مه‌ندتر و سه‌رت‌ه‌ل و سه‌ره‌رت‌ه‌. با بزانی خۆی چیمان بۆ باس ده‌کات.

* با خۆت‌ه‌ران باش‌تر بتناسن؟

- ناوم قوربانی خالیدی کوری توفیق سالی (۱۹۶۰) له‌ گوندی که‌یمنه‌ی هه‌ورامانی له‌ژندا له‌دایک بووم و ئیستا له‌ کانی دیناری لای مه‌ریواندا گه‌رساومه‌ته‌وه.

* ئایا باش‌تر نه‌بوو ناوی دایکیشت به‌یتنا‌با؟ تا ئه‌و جێیه‌ی من ئاگاداریم دایکت ده‌نگ‌خۆش‌یک‌ی به‌هره‌مه‌ندی هه‌ورامان بوو، به‌لام باوکت نا؟

- راسته... دایکم (فه‌رخ‌ی) یه‌کیک بووه له‌ گۆزانییه‌ژده‌ دياره‌کانی که‌یمنه و ته‌نانه‌ت خۆی خاوه‌نی گۆزانیی تایبه‌تی خۆی بووه، واته توانای داهیتانی له‌ ئاست‌یک‌ی به‌رزدا بووه و جی په‌نجه‌ی هیش‌تاش له‌ دنیای گۆزانییدا هه‌رماوه و ديار و به‌رچاوه، به‌لام من که له‌ سه‌ره‌تاوه ناوم نه‌برد له‌به‌ر دوو هۆ بوو: یه‌که‌میان ئیتمه‌ راهاتووبین به‌هیتانی ناوی باوک، نه‌ک دایک، واته به‌و جۆره‌ ده‌ناس‌رتیینه‌وه، دووه‌م ده‌مزانی که تۆ خۆت په‌رسیاری دایکم ده‌که‌یت، بۆیه ناوه‌یتان و باس‌کردنیم دانا بۆ کاتی په‌رسیاره‌که‌ی تۆ.

* دایکت ئیستا پیر و به‌ ته‌مه‌نه. ئایا ده‌توانی گۆرانی ب‌ل‌یت؟

- وه‌لامی ئه‌مه‌یان لای خۆته، هه‌ز ده‌که‌م خۆت وه‌لامی

هاوری و هه‌فالا و ده‌سته خوشکیکی هه‌بوون که هاوتهمه‌نی خۆی و وه‌ک خۆشی به‌هرمه‌ند بوون، بۆ وینه ده‌توانم ئاماژه به (ئامۆژن مریه‌می دایکی مام عوسمان و فه‌رخێ ناویکی دیکه و به‌یزا و... تاد) بکه‌م که ده‌نگیان خۆش بووه و وه‌ک هونه‌رمه‌ندی گۆرانیبیژ ناسراون و له‌گه‌ڵ پیاوانیش و له‌ کۆر و کۆبوونه‌وه و بۆنه‌کانیشدا گۆرانیان گوتوه.

* چۆن ده‌روانیه‌ته‌ سییاچه‌مانه و گۆرانی به‌گشتی؟
- من گۆرانی به‌گشتی و سییاچه‌مانه به‌تایبه‌تی به‌ خالیکی هه‌ره‌ گرینگ له‌ میتژووی خۆمان ده‌زانم و وه‌ک ناسنامه‌یه‌کی نه‌ته‌وه‌یی سه‌یری ده‌که‌م، ئه‌وی راستی بیت ئیمه‌ په‌یامی زۆرمان هه‌بووه که له‌ ریگی سییاچه‌مانه‌وه ده‌رمان بریوه و گه‌یاندوو‌مانه، گۆرانی به‌شیکه له‌ ژیان و شارستانیته‌تی ئیمه و ده‌کرێ به‌هۆیه‌وه پیتاسه‌ی خۆمان بکه‌ین... وه‌ک ئاوینه‌یه‌کی بالا نوێن چۆنییه‌تی کار و کرده‌وه و سیسته‌می کۆمه‌لایه‌تی و بیرکردنه‌وه‌مان پیشان ده‌دات و یه‌ک له‌و شته‌ هه‌ره‌ مه‌زن و پیرۆزانه‌یه که به‌هۆیه‌وه زیندووین و زیندوویش ده‌مینینه‌وه به‌ مه‌رجیک خزمه‌تی زۆرتی بکه‌ین و بیپارێژین و گه‌شه‌ی زۆرتی پیتبده‌ین، ده‌بی که‌سانی وه‌ک خۆت ته‌فسیر و خۆینده‌وه‌ی نوێ بۆ سییاچه‌مانه‌ی دێرین به‌ینه‌ پیتسه‌وه و زۆرتی و باشتی به‌ گه‌لانی دیکه‌ی بناستین.

من نازانم سییاچه‌مانه که‌ی و چۆن داھینراوه و ئه‌وه‌یان بۆ خۆت چی دیتلم، به‌لام ئه‌وه‌نده ده‌زانم که له‌وه‌تی خۆم ناسیوه له‌گه‌ڵیدا ژیاوم و وه‌ک به‌شیک له‌ میتژووی خۆم ناسیوه و هه‌ولیشم داوه بۆ پاراستن و به‌ره‌و پیتس بردنی.

* ئه‌ی پیتوایه کێ داھینراوه؟
- ئه‌وه‌شیا ن هه‌ر نازانم و با بمیتیتسه‌وه بۆ خۆت، به‌لام دواتر هه‌بوون که‌سانیکه‌ی به‌هرمه‌ند که‌ توانیویانه زیاده‌یه‌کی بخه‌نه‌سه‌ر و داھینان بکه‌ن، بۆ نمونه ده‌زانین که‌سانی وه‌ک مام که‌کیم و ره‌شه‌غولام و حاجی یاقۆ و ئه‌حمه‌دی نازداری و نه‌سرولێ و دایکم و دایکی مام عوسمان و خودی مام عوسمان و مام حه‌مه‌ حسین و جه‌میل و فه‌تحو‌للا... تاد هه‌ریه‌که و گۆرانی تایبه‌تی خۆیان هه‌بووه، له‌م جیله‌ی ئیستاشماندا هه‌ر که‌سانی به‌هرمه‌ند به‌رچاو ده‌که‌ون و گه‌ر به‌راوردیک بکه‌ین ده‌بینین خه‌رمانی گۆرانیمان ئه‌م‌رۆ ده‌وله‌مه‌ندتره. بۆچوونیکیش هه‌یه که ئاماژه به‌ یۆسۆ ئاسکه ده‌کات وه‌ک سه‌ره‌تایه‌ک بۆ سییاچه‌مانه، به‌لام ئه‌وه‌یان ئه‌قل ناگیریت و تۆ خۆشیت ئه‌وه‌ت له‌ نووسراوه‌کاندا پروون کردۆته‌وه و من له‌سه‌ری نارۆم. هه‌ر ئه‌وه‌نده ده‌لیم که سییاچه‌مانه زۆر له‌وه دیرینه‌ره که سه‌ره‌تایه‌کی بۆ دابنریت و له‌وه‌ش مه‌زنتی و قوولتره که بیده‌نه پال که‌سیکه‌وه، به‌لکو ده‌بی به‌ مولکی نه‌ته‌وه‌یه‌کی بزانی که له‌ سه‌ره‌تای میتژووی سه‌ره‌لدا نییه‌وه له‌گه‌لی هاوتۆته ئاراوه.

* پیتستر ئاماژه‌ت به (شیعری خۆت) کرد. ئایا بۆ

زۆر جار چۆنییه‌تی چرین و ده‌ربکردنی شیعه‌کان و ئیقاعی گۆرانییه‌کانی فیر کردوه. بۆ منیش، دیاره مامۆستایه‌کی کارامه بووه و هه‌ر ئه‌ویش گۆرانیی پیت ناساندووم، گه‌ر ئه‌و نه‌بووای پیت وانییه‌ بمتوانیا به‌م شیوه‌یه‌ی ئیستام سییاچه‌مانه بچرم. پاشان من که‌وتووومه‌ته ژیر کاریگه‌ریی ده‌نگی دایکم و مام عوسمان و ئه‌و کاریگه‌رییه‌ش له‌ کاره‌کاندا ره‌نگی داوه‌ته‌وه، ته‌نانه‌ت زۆر جار (پیتستر) لاسایی ده‌نگی دایکم کردۆته‌وه و حه‌زم کردوه هه‌روه‌کو خۆی گۆرانی بلێم.

* پیتوایه هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌شه که ئه‌وه‌نده هۆگر و شه‌یدای گۆرانیی (ئایشی رۆ)یت؟

- ئه‌و گۆرانییه‌ هی دایکه‌م، واته دایکم داھینراوه، سییاچه‌مانه‌یه‌کی زۆر سه‌رکه‌ش و سه‌خت و ئاسته‌مه و له‌ هه‌مان کاتیشدا کاریگه‌رییه‌کی ده‌روونی بی سنور ده‌کاته سه‌ر نه‌ستی بیسه‌ر و ته‌نانه‌ت خودی گۆرانیبیژده‌ک، ئیمه سییاچه‌مانه‌یه‌کی دیکه‌مان هه‌یه، به‌ناوی (ئایشی وه‌ی)، دایکم هاوتوه له‌سه‌ر بنه‌مای ئه‌م سییاچه‌مانه‌یه، سییاچه‌مانه‌یه‌کی (به‌رزه‌چر)ی نوێی داھینراوه و ناوی لیناوه (ئایشی رۆ) که جگه له‌وه‌ی به‌رزه‌چر زۆر له‌ سییاچه‌مانه‌که‌ی دیکه سه‌خت و سه‌رکه‌شته‌یه... من له‌وه‌تی ئه‌و گۆرانییه‌م له‌ دایکم بیستوه هۆگری بووم و هه‌میشه له‌دلی خۆمدا و بۆخۆم ده‌بیلیمه‌وه، به‌لام به‌ شیعری خۆم، چونکه ئه‌وی راستی بیت شیعه‌کانی دایکم له‌بیر نه‌مان. له‌وانه‌یه هۆگری من به‌و گۆرانییه‌ بگه‌ریتسه‌وه بۆ ئه‌و کاریگه‌رییه که ده‌نگی دایکم به‌سه‌ر منی هه‌بووه و هه‌رواش خالی سه‌ره‌کیی لاسایی کردنه‌وه‌کانه بۆ ده‌نگی ئه‌و...

«گه‌رمای شاره‌زور» ئایشی رۆ... هۆ «سه‌ردای نه‌مه‌نه وه‌توخا له‌یل» جا «بدیه په‌ی ته‌ختی» هۆ ئایشی رۆ... دی «هه‌لای ته‌مه‌نه وه‌توخا له‌یل به‌رز ته‌خت په‌ی چیش» هۆ ئایشی رۆ... دی «سفیدیت پۆشان وه‌توخا له‌یل» ئینجا «یاران ئاره‌زووی» هۆیاوانم... دی «دیده‌نی تۆشان وه‌توخا له‌یل کێ به‌رو تاقت» قبیله گیان... ئاخ «تا فه‌سلێ وه‌هار وه‌گیان له‌یل گولان به‌ریه‌یان» هۆسه‌وزی گیان... جا «هه‌زار به‌هه‌زار وه‌توخا له‌یل به‌شکم زووبه‌ زوو» هۆ ئایشی رۆ... دی «شه‌مال باوه‌رۆ وه‌توخا له‌یل چه‌نی فه‌رشێ سه‌هوز».. ئازیز گیان... با «سفیدی به‌رۆ وه‌توخا له‌یل».

* پیتوایه دایکت تاچه ئاڤه‌تی به‌هرمه‌ندی بواری هونه‌ر بووبیت له‌ کاتی خۆی له‌ هه‌وراماندا؟

- نا... دایکم به‌ ته‌نیا نه‌بووه، هه‌ورامان زۆری وه‌ک دایکمی پتگه‌یاندوون، ئه‌و شارستانییه‌ته دیرینه‌یه‌مان زۆری بایه‌خ به‌ ئاڤه‌ت داوه و ئاڤه‌ت له‌ بواری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و هونه‌ری و... تاد، رۆلی به‌رچاوی گه‌یراه، ته‌نانه‌ت وه‌ک سه‌رکه‌دی سیاسی و سه‌ریازیش ئیمه ئاڤه‌تی ناودارمان له‌ هه‌وراماندا هه‌ن. دایکم چه‌ند

و عهلی دهمه یهوی و زۆر کهسی تر... به لām هیششتاش نه متوانیوه (له رووم نه هاتوو) له گه ل مام عوسمان گۆرانی بلتیم که ئه ویش ده گهریتسه وه بو ئه و پیز و مه زنايه تیبیهی که من بو ئه و قایلیم و جگه له وهی ئامۆزاه و به مامه بانگی ده کهم، به مامۆستای مه زنی خو شمی ده زانم و بو یه ش ئه و جور ئه ت و جه ساره ته م له خو مدا نه دیوه له گه لی گۆرانی بلتیم.

* نه مپرسی بو بواری خو ئیندنت؟

- قو ناغی سه ره تاییم ته واو کرد، به لām وازم لیته ئینا، چونکه به ته مه ن له وان گه و ره تر بووم و زو ویش ژنیان بو هیتام و چوومه ژنیر باری قورسی ژیان و به رپرسایه تی، قورنایشم خه تم کردوو که وه ک ئاگاداری فه قی بی خو الی خو شبوو مامۆستا مه لا (فه تاح) ی باوکت بووم. ئیستا ئه و نه ده هیه که بتوانم بنووسم و بخو ئینمه وه.

* چیت هیه به باس مان نه کرد بیت؟

- ئه وهی هه بوو باس کرا، جگه له ئاواره بی ئیمه نه بیت. من هیچم نییه بیلیم، جگه له وهی سه ره کو تن بو تو و ئه م پرۆژه به نرخه ت و هه رواش بو هه مـوو هونه رمه ندیک ی ره سه ن و دل سو زی ئه م ولاته به ئاوات بخوازم.

نا: جلیل عه باسی

هه موو گۆرانی به کان هه ر ه ی خو ت به کار دینی... پاشان ئایا تو خو ت دا هیتان ت هه بووه؟

- شیعری شاعیره کا مان ده لیمه وه و زۆریش گرینگی به لایه نی فولکلور ده ده م و ه ی خو م زۆر که من... من شاعیر نیم، به لām جار جار هه ستیکی خو م له سو زیکدا ده رده پرم. پاشان من دا هیتان و گۆرانی تایبه تی خو م نییه و هه ر ئه وان ه ی پیتشو ده لیمه وه. دا هیتان توانا و به هره یه کی زۆری ده ویت که به داخه وه من ئه و به هره و توانایم نییه.

* زۆرتر چه ز له کامه گۆرانی ده که ی ت و زۆر تریش له گه ل کامه گۆرانی بیژ به شدار یی گۆرانی ت کردوو؟

- سێ به زم له هه موو یان پێ خو شتره: (تایشی رۆی دایکم و که له په ی که لا) ی مام حه مه حسین و به زمه که ی حاجی یاقو که ناو نیشانی نییه و هه ر به ناوی خو دی گۆرانی بیژ که وه ناسرا وه که مامی عوسمانه. ئه و سێ به زمه زۆر سه ره کش و ره سه ن و دلگیر و نو قمی چه ز و چیژم ده که ن. بو گۆرانیی (دوو قو لی) ی ش، له گه ل زۆر به ی زۆری گۆرانی بیژ که کاندای گو تومه، وه ک: مام حه مه حسین (بو یه که م جار له سه ره تای ده ست پیکردنم)، عه لی گولپی و شه فیع و عه تا زه لی و سه باح و رۆسته م و تو فیتق و سدیق خالی دی و ئه شه رف و ئه مین دهمه یه وی

شیرکو عه باس یه کیتکه له و گه ئه ج شپوه کارانه ی که خاوه ن نه زمون و تایبه تمه ندیه کی دیا ره له نا و شپوه کاره ها ور پکانشدا، به رده وام له نیوه نه ده گه دا ده پینریت و جیتگی ئامازه بو کردنه، جگه له کاری هونه ری و پرۆژه کانی، خاوه ن رۆشن بیری به کی گه و ره و به رفراوانی شه له هونه ری شپوه کاریدا و کاتیک گف تو گو ی له گه لدا ده که ی ت هه ست به وه ده که ی ت که ئه و به پالپشتی کی گه و ره وه نه زمون ده کات و زۆر له دا هیتانیشدا متمانه ی به خو به تی و به رده و امیش له نه زمونه کانشدا شتی نا بار و نامه ئلوف ده خو لقی تی، کاره کانی پر سیار و گف تو گو ی زۆر له نیو هونه رمه نه ده لا وه کاندای ده خو لقی تی، دوا ی گف تو گو ی چه ند جا ره به ریا رمان دا دوا جا ره ده قی ئه و گف تو گو یه له گو فاری را ماندا بلا و بکه ی نه وه، که تایبه ته به کاری (ئینستاله ی شن) که نه زمون ی تکه ئه و سه رقاله پتوه ی و کاری له سه ر ده کات.

* با سه ره تا له و پتوه ده ست پیکه ی ن (ئینستاله ی شن) چیه و ده ته ویت له و پتوه به ره و کو ی پرۆیت؟
- ئینستاله ی شن وه ک له تو ئیژینه وه و نووسینه شپوه کار به کاندای باسی لیه ده کریت به شتیکی گرنگی هونه ری شپوه کاری ها و چه رخه و به شپوه یه کی به رفراوان کاری له سه ر ده کریت و بارگاوی کرا وه به بیرو که و به به رده و امی، له پشت فرۆمه وه بیرو که یه ک ئاماده یه ده شکریت ئه و بیرو که یه به شپوازی تیک بگاته ئه و بینه ره ی

شیرکو عه باس:

زۆر جار به ناوی خو مالی بوونه وه
هونه ری مه زن ده کو ژریت

دەربخە ؟

- باسم کرد پیشتەر بیگومان لە تابلۆشدا زۆرێک لەو شتانه دووبارە دەبیتەوه، هەرۆک چۆن (ئەپستراکت) هەیه، کە تابلۆیه بە هەمان شیوەش (پۆپ نارت) یش هەیه کە دیسانەوه هەندێک مادە ی تر بەکاردهیئن، هەرۆک چۆن داداییهکان کە دنیایهک مادە ی تریان بەکارهیناوه لە ئیشکردندا، بۆیه ئیمه ناتوانین بەهیچیان بلێین ئەمە لەوهیان چاکتره، بەلکو هەریهکەیان بۆ خۆیان مقاومه و توانستی هونەری تایبه تیان هەیه و لە هەمان کاتیشدا لە چێژیشدا هەریهکەیان بۆ خۆی سەر به خۆیه. هەرۆه هاش هەر یهکیکیان زهروورە ی سەر ده می خۆیان دروستی کردوون.

* بەلام دواتر لەمانادا رەنگه مانای گشتی هەبیت، ئەو مانایانە ی دەبیه خشیت بەو ئەزمونانە مانایهکی گشتین و بەدەرن لەمانایهکی تهوقیتی وا کە بتوانین لە دەر وه ی ئەودا خۆیندنه وه ی دژ و ناتەبا بکهین؟

- من نازانم بە دەقیقی ئەوه چۆن دەکەوتیتەوه، بەلام من کاتیکی ئەزمونێکی نمایش دەکەم و ناوی دەنیم (مالێکی بێ دیوار) رەنگه ناوێشانی کتیییک هەبیت، یان بێت بە مالێکی بێ دیوار، بەلام بێت نهچیت بە تەکنیکیکی ئەدەبی و زمانه وانیهیه وه نەک هونەری ئەم دوو حاله تهش زۆر جیاوازن، کە تۆ فۆرمیکی هونەری بێنیت، یان مانایهکی ئەدەبی بخۆینتەوه، یان پارچه مۆسیقایهک لە رێگه ی ئاوازه کیه وه، یان لە رێگه ی ئەو تەکنیکه ی لەناو دهنگه وه دروستی دهکات، بەمن دهلیت ئەم فۆرمه، یان ئەو ناوێشانه چۆن دهگاتە تۆ، دیاره ئەمە جیاوازه کانیشه کە من باوهری تهواوم پێیه تی کە هەریهکەمان مەفهوومیکی پێبیت، بەلام بە جیاوازی خۆیه وه باسی لیتوه بکهین.

* ئە ی چی دهلیت بەو دەسته واژهیه ی کە زۆر جار باس لەوه دهکرتیت کە ئینستالیشن هونەریکی رێکەوتە؟

- رەنگه من لەگەڵ ئەو دەسته واژهیه دا نهم، منیش زۆر جار ئەم قسه یه ی تۆم گوێ لیتووه، گوايه ئەم کارانه لەحزه یهکی ساته وهختی و رێکەوتە، چونکە ئەمە کاری داھێنانە داھێنانیش رێکەوت نییه، بەلکو زه مینه یهک

کە تاماشای بەر هه مه هونەریه کە دهکات، بە پێی ئاستی هۆشیاری و رۆشن بیریان، لە کە سیکه وه بۆ یه کیکی تر دهگۆریت، بەلام ئەمرۆ لە دنیای شیوه کاری جیهانیدا زۆر هونەرمه ند بەو شیوازه کار دهکات و لای ئیمه ش له سه ره تاکانیداین، ئەم شیوازه له کارکردن زیاتر نمایش دهکرتیت بە هۆی کوتله و ئەو کەرستانه ی کە هونەرمه ند دیاریان دهکات و بە شیوه یه کی رێکخراو لە فهزایه کی دیاری کراوا نمایش دهکرتیت.

* بەلام لەم ئاسته دا ههست ناکهیت ئەمە خو دزینه وه بێت لە تەکنیک و ئیستیتیکی تابلۆ و رەنگ؟
- بە پێچه وان هه ئەمەش بە شیکه له هونەر و هونەری شیوه کاری له بیری شمان نهچیت ئەم هونەر هه پرە له تەکنیک و ئیستیتیکی، بەلام تەکنیکیکی له ناو خۆیدا دروست دهبیت، ده شیت لیره و لەم ئەزمونە دا فلجیه نه بێت، یان رەنگ نه بێت، بەلام لە بەرامبەر ئەمە دا کەرسته هه یه ئەو کەرستانه ی کە رەنگه بە قوولاییه کی گه و ره وه لەم هونەر هه دا بیان هه ویت مومار هه سی چاوی بینه ر بکه ن، ئەمیش بۆ خۆی بنه مای هه یه و وهک هه ر هونەریکی تر، بەلام ئەوه ی گرفته رەنگه ئەوه بێت کە ئەم هونەر هه لای ئیمه تازه بێت هه موو شتیکی تازه ش بە دلناییه وه وه رگرتنی ئاسان نه بێت.

* بەلام بێت نهچیت لە هونەری شیوه کاریشدا هەمان شت هەیه؟

- بەلام جیاوازه کی گه و ره هه یه، بۆ نمونه تۆ کاتیکی وینه ی ئینجان هه یه ک دهکیشیت زۆر جیاوازه له وه ی کە تۆ ئینجان هه یه ک بە واقعی له ناو کاریکی هونەریدا بێنیت، ئەوی کە ده بێت ئاگاداری بێن ئەم جوهر هونەر هه کارکردنه له ناو بۆشایی شوینیکی ئەمەش بە شتیکی سه ره کی ئەم هونەر هه یه.

* بەلام تۆ خۆت ههست ناکهیت ئەمە پێویستی بە ئەزمون و میژوو یه کی دوور درێژ هه بێت؟

- من وای نابینم کە ده بێت ته مه نت بگاته ئەمه نده سال ئینجا بتوانیت ئەم کاره بکهیت، وهک هه موو هونەر هه کانی تر دهست پیده کهیت ئەوکاته ده توانیت لەم بواره دا بیهته خاوه ن ئەزمونی خۆت، دوا جار ئەمه په یوه سه ته به وه ی تۆ چه ند له کایه هونەر هه کدا ده توانیت پشکت هه بێت لە خولقاندنی به ره هه می هونەری سه ره که وتوو، یان چه ند رۆشن بیری هه بێت له لایه نی هونەری، خو رەنگه هونەر مه ندیک هه بێت چه ند ئەزمونی تاقی بگاته وه ئەوسا بگاته ئەم فۆرمه له کارکردن، من بۆ خو م یه کیکی بووم له وانه کە چه ندین ئەزمون و شیوازم تاقی کرده وه به پیتی خو م کارم له و ئەزمونانە دا کرد ئەوسا گه یشتمه ئەم ئەزمونە هونەر هه ی کە نمایشی بکه م بۆ بینه ران، بەلام ئەوه ی گرنگه ئەوه یه تۆ چۆن ده توانیت فیر بیت؟ چۆن سوود له و ئەزمونانە ی پێشوهخت وه رگرت.

* بەلام پرسیری ئیمه ئەوه یه ئەمانه ی کە باسی دهکەیت هه مووی له تابلۆشدا هه یه، ئەو جیاوازه مان بۆ

ده توانین بزاین چیمان کردوو، دواچاریش وه زیفه ی رده خنه دهرده که ویت بچ بوونی ئەمانه ناتوانین باس له بوونی رهوتی هونه ربی سهرکه وتوو بکهین.

* باسی گروپت کرد ئەی چەند باوهرت به گروپ ههیه له وکاره دا که تو ماوه به که سهرقالبیت تیبدا؟

- دیاره من که کاریک ده کهم پیتس هه موو شتیک به دوای بهرژه وه ندیی هونه ربی خۆمدا ده گهریم. چۆن کاره کهم پیشان دهم له گهل کیدا نیشانی دهم؟ به چ شپوهیه ک نیشانی بدهم؟ دیاره کاتیک کاریک سهرکه وتوو ده بیت بگاته بینهری تایبه تی خۆی، کاریکی وا ههیه بچوکیشه، به لام ههست ده کهم سروشتی ئەوکاره وا پیتوست ده کات له گهل چەند که سیتکدا به ئەنجامی بگهیه نم، کاری واش ههیه سروشته که ی وایه و ناچارت ده کات به تنیا بیت، که واته سروشتی کاره کت ئەوهت به سهردا فهرز ده کات له گهل گروپ بیت، یان به جیا کار بکهیت.

* لهو پرۆژه ئینستاله یشنانه ی که بینومان ههست به بوونی ململانێ و دژ ده کهین له نیوان ماده هونه ربه کاندای چه مکی دژ لای تو چ مانایه کی ههیه؟

- ئەگەر تو مه به سست له دژ (نهوت و سنه و به ره) ئەوانه دژ نین، ئەوهیه بو ئەوانه وه ک دوو ماده به کتر قبول نه کهن، چونکه به پروای من ئەوانه له ژیاندا دژی به ک نین، له بهر ئەوهی ههر دوو کیان زهروره تی ژیانن، به که میان بو نمونه گهرمی ده داتێ دووهمیان ههوام بو پاک ده کاته وه، بو به من دهمه ویت جاریکی دیالوگ له نیوانیاندا بخلو قیتم نه ک دژایه تی له دوا پرۆژه شمدا ئەو ئەزمونه م تا قی کرده وه، که ئەو دوو ماده یه وا که وتونه ته وه که ناکۆکی ههیه له نیوانیاندا، وه ک ره گه میژوو یه که ش سهری کهین، من ته نیا گف تو گو له نیوانیاندا دروست ده کهم، تو ئەگەر سهری سنه و بهر بکهیت وه ک سروشت و نهوت وه ک به ره م ییکی ته که نه لۆژیای هاوچه رخ دنیا به ک گرفت له نیوانیاندا ههیه، من به و جا وه وه سهری سنه و بهر و نهوتم کردوه، به لام لای من گرنگ لایلۆن و شووشه که یه، که لای من جوژی بیر کردنه وه که یه، چونکه ئەگەر نهوت و سنه و به ره که له دهره وه ی به کتر بن دهمیننه وه، ئەگەر به یه که وه بن دهمووتین، به لام ته رکبیه ی لایلۆن و شووشه که گرنگه که بیانگو نچیتیم به یه که وه، به کتکی تر له و شتانه ی پالی پیتوه نام کاریکه م له سهر ئەم مه سه له یه (نهوت) ده که یه که ئەم پرۆژیمه له گرفته کانی خۆمانه وه سهری ده کهین، به لام ئەم پرۆژیمه ئەگەر به ره وه سهری نهوت بکهین ئەوا دواکه وتوو ترین میلله ت ده بین، چونکه گه روا بوو ئەوا ساده ده بیننه وه و ده بینه میلله تیکی دواکه وتوو، چۆن بتوانین ئەو مادانه به شکل تیکی نوێ ته وزیف که یه وه.

* ئەئی چەند ئەمانه په یوهستن به حاله تی سایکولۆژی خوته وه؟

- تاراده یه کی زۆر، چونکه مرۆف، تو، ئیمه ین به ره مه کان دروست ده کهین، که واته ئیمه شین له ناو

ههیه بو داهیتان، ئەم زه مینه یه ش پیتوسته، بو نمونه گه ر ئینته رنیت و هۆکاره کانی پیتوهندی نه بایه من نه مده توانی ئینستاله یشن بناسم و به ره م ی نوپی ئەم کاره بیینم، هه رچهنده من ئەوه نالیم که ئەمه داهیتان یکی گه وره یه و پیتستر که س نه یکرده وه، به لام مه سه له ی ریکه وت نابینم ره نگه تو له کاتی ئیشکردنی تابلۆدا به ریکه وت ره نگیک دابنیت، یان ته کنیکیک به ریکه وت بیکه یه ت و ئستغالی بکهیت، به لام تو کاتیک کوتله به کی گه وره، یان که ره سه ته یه ک به شیتواز تکی به رفراوان له جوگرافیا یه کی دیار بکراو دابنیت، ریکه وت له کویتدایه؟

* ئەئی تا چەند ههست ده کهیت ره خنه ی شپوه کاری توانیبیتی رهوتی ئەم فورمه له کارکردن به ره و پیتس به ریت، که ئەم هونه ره زۆر به که می قسه ی له سه ر ده کرت، جگه له وه ش هونه ربی شپوه کاریش به هه مان شپوه که مترین پشکی له ره خنه ی هونه ربدا هه یه؟

- سه باره ت به میژوو ی هونه ربی شپوه کاری کوردی من پیتوایه پیتوستمان به وه یه که هه ول تکی به رفراوان بدهین بو بینینی رابردوو ئەو هه ولانه ی که له رابردودا دراو ن ئیمه به شیتواز تکی تر قسه یان له سه ر بکهین، چونکه ئەوه ده زانین له رابردودا هه ولی جوان هه بووه له هه مان کاتیشدا هه ولی لاوازش هه بووه، بو ئەوه ی هه ر هیچ نه بیت بتوانین ئەمانه له به کتری جیا بکه یه وه، بو به ره خنه ی شپوه کاری خۆی تاراده به ک لاوازه، ئەوه به دلنیا یه وه، چونکه ئینستاله یشن له بهر ئەوه ی هونه ربیکی تازه یه بو به هندی که س هه رناشزانن بنه ما و شیتوازی کارکردنی چۆنه.

* تو بو ئەوه نایگی ریته وه که له ناو ئەو نه وه نوپیه ی شپوه کاریدا ده سه ته واژه ی به کتر قبول نه کردن ده سه ته واژه یه کی زاله؟

- من بو خۆم بو چوونم بو ئەو مه سه له یه وانیه، چونکه که سی وا هه بووه من وه ک لایه نی کۆمه لایه تی ره نگه پیم قبول نه بو بیت، به لام وه ک هونه ربی کاری جوانی کردوه، ئیمه پیتوسته هونه ربی لایه نی کۆمه لایه تی له به کتر جودا بکه یه وه، ره نگه له ناو گه نجه کانی شدا ئەوه هه بیت، به لام ئەوه خۆی لیتی به ره پرسه، ئەوه ده که ویتته سه ر هۆشباری و رۆشنیری خۆی، من چاک ده زانم هه ندی که س هه یه ئەمه هه ر به هونه رب نازانیت، به لام هه موو که س سه ره سه ته له بو چوونه کانی خۆیدا.

* ئەئی سه باره ت به و فورمانه ی که پیتس خۆت شپوه کاران کاریان له سه ر کردوه چ وه ک ئسلوب چ وه ک ئیشکردن تا چەند هه ولی شاره زابوون ده دهیت لیتان؟

- من وه ک براده ره کانی شم زۆر ئاگادارن به کتیک له و که سانه ی که زۆر پیتوهندی به جیلی رابردوو وه ده که م بو ئەوه ی به ئاگام له و کۆششانه ی پیتستر کردوو یانه، وه ک ئاگادارن پیتستر چەند گروپ تیکی شپوه کاری له م شارهدا هه بووه، له وانه (گروپی هاو پیتیانی شپوه کار، ده سه ته ی ته م، گروپی هه شت شپوه کار) ئەمانه هه مووی زهروره تی کارن و پیتوستیان به خوتندنه وه هه یه، ئەوسا

- رهنگه قسه کردن له سهر نهم لایه نه تۆزۆ گرتی تیدابیت، به بۆچوونی من گرنگ نییه له چ ئاستیک ئیش دهکیت، هیندهی ئهوه گرنگه چ پیشکەش دهکیت، رهنگه ئاسایی بیت لهوه بکهیت، یان شتیکی تره، بهلام بهبۆچوونی من گرفت لهویدایه به تهواوهتی خۆت نه بهستیتهوه بهو شتهوه، بۆ نمونه هونه رهنه ندیکی هیندی ههیه ئیشی ئینستاله یشن دهکات ئهوه کار به بههارات دهکات، نهم هونه رهنه نده یه کیکه له هونه رهنه نده زۆر ناوادرهکان، له جیهاندا به بههارات ئیش دهکات، که هی کولتوری ئهوه و رهگیکه کولتوری ههیه له میژووی ئهوه، بهلام له هه مانکاتدا شتیکی ئینسانیه. ئهوه به تهنیا خۆی نه بهستوه تهوه بهوه کولتورهوه به لکو لهوه کولتورهوه شتیکی جوانی دۆزبوه تهوه، بهلام گرفته که لیره دا ئهوه یه هونه رهنه ندیکی وتی جامانه، یان لباد هینی منه و ناسنامه ی منه ئیدی تا مردن ده بیت تۆ ئهوه دروست کهیت، چونکه خۆت داده خهیت به رووی هه موو شتیکی، ئیمه ده بیت له هونه ردا ده رگاگان بکه یه نه وه به رووی خۆماندا نهک ده رگاگان داخه ی، به داخه وه ده لیم زۆرجار به ناوی میلی بوون، یان خۆمالی بوون هونه ری مه زن ده کوژیت و له دا هینان دوورده که وینه وه.

ئا: کامهران سوبحان
(سلیمانی)

هونه رهنه ندانی کوردستان لقی که رکوک له ماوه ی (۲-۳/۳/۲۰۰۵) سازدا. ئه مه یه که مین چالاکی هونه ری ئه وه کۆمه له یه یه دوای دامه زرانندی، بۆ ناشنا کردنی هونه رهنه نده فۆتوگرافییه کانی هه ولیر و شاره کانی تر به هونه رهنه ندانی شاری که رکوک، ئه م پێشانگه یه ی لی که وه ته وه دوای راپه رینه مه زنه که ی به هاری (۱۹۹۱)، که پێشتر هونه رهنه نده کورده کانی ئه وه شاره له زۆر لایه نی هونه ری و ئازادی ده برین له وه جۆره کارانه بپه شه بوون، هه روه ها ئه مه به سه ره تایه ک داده نری بۆ کۆکردنه وه ی گشت وینه گرانی ئه وه ده قه ره له ده وه ی ئه وه کۆمه له، هه نگاو ده نری بۆ کردنه وه ی لقی کۆمه له شه له که رکوک. ئه م پێشانگه هاو به شه نزیکه ی (۱۹) هونه رهنه ندی فۆتوگرافی به شداریبیان تیدا کردبوو، به باه تی جۆراجۆر، واته هیچ ته وه ره یه کی دیاریکراو دانه نرابوو بۆ به شداربووان، ئازادانه به باه تی هه مه رهنگ به شداریبیان تیدا کرد.

زیاتر له (۸۰) تابلۆ فۆتوگرافی رهنگاو رهنگ به قه باره ی نیوشیت (۳۰×۴۰) سم گرتبووه خۆ، وینه گرانی پروفیشنال و ئاره زومه ند به یه که وه به ئاستی جیا جیاش به ره مه کانیان خستبووه روو.

جیبی سه رنجه بۆ یه که مجار ره گه زی ئافره تیش شوین په نجه ی خۆی له نیو پێشانگه که دا دیاری کرد، ئه ویش خاتوژیان میرانی بوو که به چوار تابلۆی زۆر قه شه نگ

به ره مه که کافان ئاماده ی، هه موو به ره مه میکی هونه ری به مانه ویت، یان نا رهنگدانه وه ی هونه رهنه نده که ی پیوه دیاره، چونکه به ره مه می خه یال دانی ئه وه، ئه م کارانه شه به هه مان شیوه وان، من وای ده بینم ئه م شتانه شه به مو تابه عه گه شه ده که ن و به به رده و امیش بیکردنه وه ی هونه رهنه ند له سه ر به ره مه که کانی قوولتر ده بیته وه، ئه وه شه زیاتر په یوه سه ته به که لتوره که مه وه، من هه میشه وه ک تاکیک ئه م گرفتانه م هه بووه و بیرم لیکردوه ته وه، به لام ئه مانه هه مووی له سایکۆلۆژی مندا ماونه ته وه و رهنگه له کات و قوئاعی جیا وازدا بپه نه به ره مه.

* له مه وه بۆم ده رده که ویت که پرۆسه ی کاری هونه ری لای تۆ سه ره تا تیۆریه ئه وسای پراکتیکی، پێچه وانیه ی کاری تر که پرۆسه ی پراکتیکی ئه وسای تیۆری و ره خه یی؟

- ئه و رایه ت جوانه، به لام لای من زۆرجار به یه که وه له دایک ده بن، به لام هه ندی جار له زه نه مدا یه و دوای ده چیته سه ر وه ره قه و سکیچ و هه ندی جار رهنگ و ته کوینات ته وای ده که م ئه وسای ده بیته به ره مه میکی بۆ پێشاندان، به لام ئه وه شته ی تۆ باس ت کرد زۆر راسته و بریا زووتر له سه ری پرۆشتینا یه.

* ئه م کارانه ناچه چوارچیوه ی ناسنامه یه ک که ناسنامه ی نه ته وه یی بن وه ک ئه وه ی ده لین ئه مه کاریکی کوردییه، یان عه ره یی، یان.. تاد؟

یه که مین پێشانگه ی فۆتوگرافی سالانه ی کۆمه له ی وینه گرانی کوردستان

کۆمه له ی وینه گرانی کوردستان به هاوکاری به رپه به رایه تی رۆشنیبری و هونه ری پارێزگای هه ولیر، یه که مین پێشانگه ی فۆتوگرافی سالانه ی له شاری که رکوک دلی کوردستان له هۆلی سه ندیکی

برۆنزی، دواى رهچاوکردنى لایهنى هونهرى ههه گرته بهک و بابته و جوۆرى چاپ و خاوتینى گهوره کردنى وینه که، تابلۆى داره شهکران له زستاندا که هی وینهگر خاتوو ژبان میرانى بوو خهلاتى زیرینى به دهست هینا، گرتهى دوکانى په نچهرچى وینهگر فارس سهعدى خهلاتى زبوى به دهست هینا و وینهى نه بسترکتى وینهگر شیرزاد گهردى خهلاتى برۆنزی به دهست هینا. نه مه و دهستهى بالای کومه له ش شهش خهلاتى ریزلینانى به خشى به شهش هونه رهنه له میاناندا جیهانگیر گهردى (بو وینه کهى که قه لای ههولیر له شه ودا) بوو، وینه گری رۆژنامه نووس ئیبراهیم خهلیل (بو وینه کهى که مندالیکى کهم نه نام له بهردهم قوتابخانه یهک وهستا بوو) نهوانى تریش درا به هونه رهنه و شیار نه حمده نه سوهد بو پۆلى بهرچاوى له سه رخستنى پیشانگه که، هونه رهنه ندان زهردهشت نه حمده، عومه ر که ریم سالح، سیروان چاوبه خال.

جیبى خو شحالییه که پیشانگه که له لایهن هونه رهنه ند (سه لاح داوده) کرایه وه به وتنى سرودى نه ی ره قیب و بهرزکردنه وهى ئالای کوردستان له نیو هۆلى پیشانگه که.

**ب. هه وراز
(که رکووک)**

که له میاناندا داره شهکران بوو ههروه ها نهوانى تر وینهى سروشتى رهنگینى کوردستان بوون، له میانى هونه رهنه ندهکانى تر فارس سهعدى به تابلۆیه کی دوکانى په نچهرچى و محمه د به کر به تابلۆى شه ره که و، شیرزاد گهردى به تابلۆیه کی نه بسترکت، نه بویه کر بیتواته یی به تابلۆى فولکلۆرى کوردى وهک هه مهیشه به و بابته تانه ناسراوه، جیهانگیر گهردى وینهى قه لای ههولیری به شه و به شیوازیکى جیاواز له فۆتۆکه ی کاک دهشتى سلیمان به گرتیه کی پانۆرامایى به شدار بووبوو، کاک ئیبراهیم خهلیل وهک وینه گریکی رۆژنامه نووسى به چند گرتیه کی مرۆف و ژبان له میاناندا مندالیکى کهم نه نام له بهردهم ده رگای قوتابخانه یهک ئاخى سارد هه لده کیشی. ههروه ها هونه رهنه ندانى تریش سه ردار خدر، محمه د نه بی، به کر نه بی، دهشتى سلیمان، دکتۆر نه وراز، هه ندرین و سه مه میر ئاکره یی و چند هونه رهنه ندیکى تر به چه ندین وینهى جوۆراو جوۆر زۆر به یان سروشت و ژینگه ی کوردستان بوون.

له ئاکامى نه م پیشانگه یه دا لیترنه یه کی هونه رى به سه رۆکایه تی هونه رهنه ند مسته فا شه که وت عه بدال (جان) و نه نامیتى محمه د به کر (ئۆسکار)، راجۆ زرار سدیق (شهرا زاد) سه تابلۆى سه رکه وتوبان له نیو به ره هه مه به شدار بووه کان هه لبارد بو خه لاتى زیرین و زبوى و

رۆژى (۲۰۰۵/۳/۱-۲/۲۶) له هۆلى گه له رى مۆزه خانه ی سلیمانى شه شه مین پیشانگه ی هونه رهنه ند (فه تاح محمه د) کرایه وه، له م پیشانگه یه دا هونه رهنه ند له نه زمونویکی نویدا به دواى فۆرمیک له ته کنیک و ستایدا گه رابوو، که بیه ویت له و فۆرمه دا حیکایه تیکى وه همى دروست بکات، حیکایه ته کانى نه و له م پیشانگه یه دا بۆنى نیگه رانى و بۆنى چیرۆکیکی درپژخایه نیان لیدیت، که له ناویدا میژوویه کی دوور و درپژ هه یه، نه و میژووه ش، ره نگه میژووی مرۆف بیت به هه موو کۆسپ و له مه به ره کانیه وه.

هونه رهنه ند له م پیشانگایه دا (۳۳) تابلۆى نمایش کردبوو له گه ل (۱۲) کارى سیرامیکى و په یکه رسازى که ئیسه لیته دا ده توانین به دوو روتیای جیاواز نه و کارانه ببینین که کاره (نه حت) یه کان زیاتر ره هه ندیکى ره مزى و گوزارشتیان هه بوو که هونه رهنه ند هه ولى دا بوو زیاتر له ریتی که ره سته به کاره اتوه کانى ژبانى رۆژانه وه نه و گوزارشته بکات، هه موو گوزارشته کانیش له چوارچێوه ی کوتله و شکلی جوۆراو جوۆر دا ده بینرایه وه.

کاره کانى تریشی که (۳۳) تابلۆ بوو به که ره سته و ستایلی جوۆراو جوۆر کارى کردبوو که زیاتر (پاستیل و قه له مى بۆیه و زهیت) بوو بابته تی شیتوه تابلۆکانى نه و پرن له و حیکایه تانه ی که مرۆف خو لقیته ره به تی، بۆیه له باگراوندى کارکردنى هونه رهنه ند دا دوو شت زۆر به روونى به ست پیده که یین: یه که میان گوزارشتى ته کنیک و فه زای

**شه شه مین پیشانگه ی
فه تاح محمه د فه تاح**

ئىحساس و ھەستەكانى لە ڕووبەريكى دياربىكرادا بەرجەستەكات، ھەر پۆيە لە دايبكبوونى تابلۆ راستگۆتريين چركەى ھونەرمەندە [.

سەبارەت بەست و حالەتە نەستىيەكان ھونەرمەند لە نيتو تابلۆكانيدا ھەولتي بەرجەستەكردنى سەرچەم ئەو حالەتە ناديار و نەستىيانەى داوھ كە رەنگە لە چركەساتىكى ناھوشياريدا بەرھەم ھاتبن.

لە فۆلدەرى پيشانگەكەدا ھونەرمەند (فەتاح محەمەد) وا خۆى بە بىبنەرانى دەناسينت:

* (١٩٩٧-٢٠٠٠) پينج پيشانگەى تايبەتى کردۆتەوھ.

* بەشداری خولەكانى گەلەرى دەھۆكى کردووه.

* بەشداری خولەكانى گەلەرى كوردستانى لەھەولبىر کردووه.

* بەشداری پينج پيشانگەى ھاوبەشى تىپى كوردستانى کردووه.

* بەشداری پيشانگەى پەكى بنكەى رۆشنبىرى كلدانى کردووه.

* بەشداری پيشانگەى ھاوبەشى ھونەرمەندانى لە ئەلمانيا کردووه.

* ئەندامى تىپى ھونەرى كوردستانە.

ناريز نازاد

(سليمانى)

رۆژى ٢٣/٢/٢٠٠٥ بۆ ماوھى چەند رۆژتيك لە ھۆلى گەلەرى (تا لە يادمان نەچيت - ئەمنە سوورەكە) ھونەرمەندى شپوھكار «چرۆ عوسمان» پيشانگەىكى (installation) ى کردووه بە ناو نيشانى «مەملەكەتى چراكان» ئەم ئەزموونەى چرۆى شپوھكار پەيبەردن بوو بە پانتاييەكى تر لە كاركردن، ئەويش كاری (installation) ە كە لە ناو ھۆلى گەلەرييەكەدا ھونەرمەند چەند چرايەكى لە يەك رەنگ و يەك قەبارە و يەك ستوون ھەلئاسيبوو، بە شپووزتيك توانيبوو يەكانگير بيت لەو ئەندازەيەى كە لە نيتو ھۆلەكەدا نمايشى کردبوو.

حالەتتيكى تر چرۆ وەك ھونەرمەندىكى سىرامىكى بە شپووزتيكى سەرنجراكيش توانيبوھتى ئەو قىياساتانە ديارى بكات كە بۆ كاريكى ھونەرى پيوستە بە تايبەتى لە دروستكردن و ھەلبژاردنى بابەت و كەرەستەى كاركردن، كە رەنگە بۆ نەوھى خۆى شتيكى نوپى كەربيت، بە شپووزتيك ئەو فۆرمەلە كاركردن، بە تايبەتى دروستكردن و دياربىكردنى جۆرى كاركردن خەريكە دەپيتە نەريتتيكى باوى كاركردنى شپوھكارە لاوھكان.

ديارترين رەگەز كە لە ھەلبژاردنى ئەو بابەتەى ھونەرمەنددا لەو ھوھ خۆى دەبينتەوھ كە وەزىفەى چرايە

تابلۆكانە كە بەھۆى فيگەر و رەنگ و مەساحەوھ دروستى کردوون و دەپەويت خۆى لە قەرەى زۆر لايەن بدات و پەليان بۆ بەھويژتت.

دوھەميان: پيوھندى تابلۆكان، كەوا دەزانيت ھەر تابلۆيەك تەواوگەرى ئەوى ترە يان ھيلتيكى ستوونى يەك بەدوايەكدا ئەم تەواوگەرى حيكايەتى ئەو.

لە مەساحەى ھونەرى تابلۆكاندا بەدەر لە فيگەر و تەكنيك دەبينن رەنگ لای ھونەرمەند تەنيا وەزىفەيەكى ئىستيتيكي نىيە، بەلكو ئەو دەپەويت بەھويھە پروات بۆ نيتو كيشە جەدەلييەكانى بوون و كيشەكيشى نيتوان (مروژ، خود) كە ئەميان ئاسوييانە كار دەكات و ئاسوييانەش دەگاتە بىنەر.

جگە لەمانە فيگەرى مروژ فيگەريكى بالايە و لەزۆرتيک لە تابلۆكاندا ئامادەبيەكى قورسى ھەيە كە زۆرجار مروژ تەنيا لە تابلۆكانى ئەم ھونەرمەندەدا روخسارتيكى مەلموسى نىيە، بەلكو روخسارتيكى يوتويانەى ھەيە لە نيتو خەون و ئەنديشەيەكى ميتافيزيكيديا رەنگە ئەم رەگەزەش ديسانەوھ ھونەرمەند لە بەر دەم خەيالدانتيكى گەورەدا بوەستيتيتەوھ، كە دواجار پيوھندى نيتوان ئەو خەيالدانە و ئەزموونى كاركردنى ئەو تابلۆيانە بەرھەم ھاتيتت.

ھونەرمەند لە ئەزموونتيكدا پىتى وايە: [كە ئەم رەگەزە ديارترين رەگەزە لە ڕووبەرووبوونەوھى نيتوان ھونەرمەند و تابلۆ، چونكە بى ئەم رەگەزە ھونەرمەند ناتوانيت

چرۆ عوسمان
لە مەملەكەتى چراكاندا

به‌شدار بیسه‌کی چالاکی هه‌بووه له ئەزموونه‌کانی نێو زانکۆدا و بەرده‌وام وەک خولیا یه‌کی بەرده‌وام به‌دوای به‌ره‌م و که‌ره‌سته‌ی نوێدا ده‌گه‌ریت نمایشکردنی هونه‌رییانه، که ئەم ئەزموونه دیارترین هه‌ولێه‌کانی هونه‌رمه‌نده.

**په‌هیل‌عه‌لی
(سلیمانی)**

لای هونه‌رمه‌ند که ئەو پیتی وایه ئه‌رکی ئەم که‌ره‌سته‌یه نه‌ه‌یشتنی تاریکییه له شوێنیکی دیاریکراودا که ئەم جارێکی تر له پشت دیاریکردنی ئەو مانایه‌وه ده‌به‌وێت ئه‌رکیکی جیاوازتری پێ به‌خشیته‌وه.

چۆ عوسمان سالی ١٩٧٩ له دایک بووه و ئیستا قوتابی «به‌شی سیرامیک» ه له کۆلیژی هونه‌ری زانکۆی سلیمانی، جگه له‌م ئەزموونه‌ی پێشتریش وەک قوتابی

**هونه‌رمه‌ند
زه‌هرا محممه‌د صالح:**

گول جوانیی دگه‌هینیت و نیشانا قیانی یه

- * کی پشته‌شان بوو؟
- خێزانا من هه‌رده‌م پشته‌شان بووینه.
- * وه‌ک خواندن و به‌ری نوکه پێشانگه‌ه؟
- من ئەف هونه‌ره نه‌خواندییه و ئەفه یه‌که‌مین پێشانگه‌هه.
- * سیرامیک سارژ چ که‌رسته ده‌یتته چیکرن؟
- ژ که‌رستین نشا، غری، وازه‌لین، گلیسیرین، رهنگین زه‌یتی.
- * گول ل جهم ته‌ چ دگه‌هینیت؟
- گول نیشانا قیانی یه‌ بو‌هه‌ر که‌سه‌کی.
- * گولا سو‌ر کو دپێشانگه‌هێ به‌رچاف دبیت؟
- گول جوانیی دگه‌هینیت و گولا سو‌ر سه‌رنجا مرۆقی رادکیشیت.
- * په‌یقا دوماهیی؟
- سو‌یاسیا وان که‌سان دکه‌م بێن ب کارین مه‌ رازی بووین و بو‌ خو‌ کپین، سو‌یاسیا ژ دل بو‌ سه‌ندیکا هونه‌رمه‌ندان و رێقه‌به‌ریا ره‌وشه‌نبیری و هونه‌ری.

ئه‌کرنا پێشانگه‌هین کارین ده‌ستی، کاره‌کی پیرۆزه و پشته‌شانیه بو‌ بزافا هونه‌ری. ژ به‌ر هندی ل باژیری ده‌وکی ل دوماهی مه‌ها کانونا دووین (٢٠٠٥)، رێقه‌به‌ریا ره‌وشه‌نبیری و هونه‌ری ل ده‌وک پێشانگه‌ها (سیرامیکی سار) بو‌ هونه‌رمه‌ند (زه‌هرا محممه‌د صالح) فه‌کر ل هولا شه‌هید سه‌لمان.

کارین هاتینه به‌رچاڤکرن، کارین ده‌ستی بووینه کوژ چهند که‌رسته‌یان ده‌ینه دروست کرن. هونه‌رمه‌ند (زه‌هرا) ل سالا (١٩٧٧) ل باژیری (کاشان) ژدایک‌بووه. خواندنا خو‌ هه‌تا ناماده‌یی ل ئیرانی بدوماهیک ئینایه. سالا (٢٠٠٢) ئی په‌مانگه‌ها ته‌کنیکی ل ده‌وک ب داوی ئینا و نوکه وه‌ک هاریکارا پزیشکی ل بنگه‌هی زارۆکین په‌که‌فتی کار دکه‌ت.

پ: ده‌وک

- * چه‌وان فیری کاری قی جو‌ری هونه‌ری بوویی؟
- ئەز ل مال فیربووم ب هاریکاریا خویشکا خو.

ل روژا (۳-۴/۳/۲۰۰۵) ریښه بهریا رهوشه نبیری و هونه ری ل دهوکی، فیسته قالا ریزگرتنی بو نقیسه ر (ساق بههائه دین نامیدی) گپرا.

د رویشتنا ئیکتی بهیقین وهزاره تا رهوشه نبیری و کارگپریا پاریزگه هتی و ریښه بهریا رهوشه نبیری هاتنه خواندن و پارچه موسیقه بهک ژ لایئ هونه رمنه ند جه مال محمه د نه دپب قه هاته پیشکیشکرن.

پاش درویشتنا دوویج دا، هیژا د. به درخان سندی لدور که سایه تی و کارتیکرن یا نامیدی ناخفت و ژ چهند لایانقه دانیا سین. لده مژمیر (۳) ئی ئیڤاری ژی سمیناره ک بو عه بدولوه اب خاللد لدر رهنگشه دانا زمانفانیا ساق بههائه دین پیشکیشکرن.

روژا دووی، سمینارا ئیکتی ژ لایئ د. مه سعود کتانی قه هاته گپران و لدر گهورینا کاغز و نامه یا دناقبه را خو و نامیدی دا ناخفت. پاش دانئ ئیڤاری سمیناره ک لدر ژیان و به ره همتی نقیسه ری ژ لایئ محمه د عه بدوللا نامیدی قه هاته پیشکیشکرن.

لدوماهیئ ژی خه لات ل سهر که سانین پشکدار و بنه مالا ره حمه تی (نامیدی) هاتنه به لاقکرن.

پ: دهوک

**فیسته قالا
ساق بههائه دین نامیدی
هاته گپران**

پیشانگایه کی تاییه تی و ناباوی له پشت شاخی نه زمه ر له سلیمانی و له ناوچه ی سهرسیر کرده وه.

نهم پیشانگایه تاییه ت بوو به رۆحی سپی هونه رمنه ندی کۆچکردوو «سه روه ت نه نوه ر سه وز». پیشانگاکه (۲۰) تابلوی له خو گرتبوو له سه ر (۲۳م) قوماشی سه ریری سپی که وه ک گوزارشتیک بو سونبولی نه وه هونه رمنه ندی رۆح سپییه ، پیشانگاکه ش له سه ر رووپه ری به فری سه ر شاخی نه زمه ر و سهرسیر سرووتیکی پاکیزه و قه شه نگی دروست کردبوو ، که هه موویان سه رتاپا ببوونه کوتله یه کی سپی وه ک ناخی پیاوه سپییه که.

سه بارت به بیرۆکه ی نهم پیشانگه ناباوه سالار مه جید وتی: «به حاله تیکی کتوپر بوو. شه وپک هات به خه یالمددا ته له فۆنم بو هونه رمنه ند «سامان که ریم» کرد و نهم بیرۆکه یه م لا باس کرد، نه ویش زۆری پیخۆش بوو».

سه بارت به شوینی کردنه وه ی پیشانگاکه ش سالار مه جید هه روه ها وتی: «نه و شوینه دووره دهسته ی شار کیلگه یه کی پر له مین بووه و له سالانی رابردوو دا هه ر دوو هونه رمنه ند سه روه ت سه وز و سامان که ریم کاتیک له ریکخراویکی بیانیدا بوون له م کیلگه یه دا سه رقالی مین هه لگرته وه بوون.»

سامان که ریمی هونه رمنه ندیش وه ک ها وه لیکتی زۆر نزیکه سه روه ت سه وز ده لیت: «له و رۆژگارهدا که ئیمه

سالار مهجید له نه ز موونیکتی نویدا

سالار مهجید کاکه یی به کیکه له شیوه کاره دیاره کانی رهوتی هونه ری شیوه کاری و دوا ی سه فه رکردنی بو ده ره وه ی ولات و گه رانه وه ی یه کجاری بو نیشتمان له یه که م نه زموونی هونه ریدا رۆژی ۲۰۰۵/۲/۱۸

سەرقالی مین هه لگرتنه وه بووین له گه ل سهرودت سهوزدا، هه مېشه ده موت تو بلیتی که سیک هه ست بکات ئیستا دوو هونه رمه ند له م شاخه دا خه ریکی مین هه لگرتنه وه ن؟ به لام ئیستا سالار مه جید یاده وهری ئیمه ی زیندوو کرده وه و پیشانگایه کی له م شوینه دا کرده وه.»

پیشانگاکه ش له شیوه ی فیلمیکی دیکۆمپنتی وینه گیراو، ماوه ی نمایشی تابلۆکان کاتژمیرتیکی خایاند. ئه و ۲۳ تابلۆیه ش به ته کنیک و ستایلی جوړاوجوړی هونه رمه ند کیشرا بوون.

تا: کامهران عه لی
(سلیمانی)

عهیشه شان

عهیشه شان له سالی (۱۹۳۸ز) له شاری دیاره کر (ئامه د) ی پایته ختی کوردستانی باکوور له بنه ماله یه کی ولاتپاریز و کورد په روه ره له دایک بووه، هه روه کو خۆی بۆمان باس ده کات و ده لیت: «ئه ز له دیاره کر هاتیمه دنخ، لور مه زن بووم، یانی زاروکا دیاره کری مه.»

باوکی ناوی (عوسمان) ه له عه شیره تی (جبرا- جبران- جبرانلی) یه، دایکی شی ناوی (حه جی خانم) ه و له بنه ماله ی (حه جی موسابه گی) ئه رزه رۆمییه و له ده قه ره که دا به ناووده نگ بوونه. باوکی زانایه کی ئایینی بووه، ده نگیککی خۆشی هه بووه، ده نگبیتیش بووه، به لام له به ره ئه وه ی زانایه کی ئایینی بووه ده نگکی خۆی تۆمار نه کردوه و به گوناھی زانیوه.

عهیشه شانی کچی، به هره ی ستران و گۆرانی له و و ده وره به ری فیربووه، له سالی (۱۹۵۸ز) چووینه باژاری (عه نتاب- دیلۆک) ئ له و ئ بو

یه که م جار گۆرانی به زمانی تورکی گۆتییه، باوک و برای زۆر پییان ناخۆش بووه، پاشان چووینه (ئه سته نبول) ئ به تورکی و کوردی گۆرانی گۆتییه.

گۆرانییه کانیشی به زۆری فۆلکلۆرو کلاسیکین وه کو: لئ لئ بی مال، جه مبه لییی، مییری حه کاری، یا

عائشه شان

ئه وه ته ئه و سترانانن که ئاوینه ی ژیا نی (عهیشه شان)، ژیا ن و به ختی ره شی وی پیشان دهن، وه کو ئه ز عهیشه شانم- قه ده ری یار- که له سه ر ژیا نی خۆیدا گۆتییه- ده ردی هه وییی..

هه ندیک له سترانه کانیشی سیاسی و وه لاتپاریز و شوپشگپین له وانه نه ورۆز- دیاره کر- وه رن وه رن پیشمه رگه نه که واته عهیشه شان دهستی ستران و هه لبه ست دانانی هه بووه.

له سالی (۱۹۷۸ز) هاتۆته باشووری کوردستان، له شاره کانی دهۆک- هه ولیپر- به غدا- گۆرانی وتوو به تابه تی له گه ل خوالیخۆشبووان مه حمه د عارفی جزیری، عیسا به روار، ته حسین ته ها، له سالی (۱۹۸۲ز) کوردستانی به جی هیشتوووه چووته ئه لمانیا له گه ل (شه هناز) ی کچیدا، له و ئ (شه هناز) ی کچی کۆچی دوا یی ده کات، عهیشه شان به بیکه سی ده مینیتته وه، مردنی (شه هناز) کاریکی زۆر گه وره ی کردۆته سه ر دل و ده روونی دایکی، عهیشه شان ماوه یه ک وازی له هونه ره ئینا، پاشان له به ره بیکه سی و ته نیایی دووباره گه راوه ته وه کوردستان و له یه کییک له نه خۆشخانه کانی شاری (ئیمیر) له (۱۸) ی کانوونی دووه می سالی (۱۹۹۶ز) کۆچی دوا یی کردوه، هه زاران سالا له گیانی پاکی (عهیشه شان) ی هونه رمه ند. ئه مه ش ناوی هه ندیک له (به سته) کانیه تی:

- ۱- هه بجیدا بجیدا. ۲- گری سیرا ب سیرا. ۳- لئ لئ وه سو. ۴- مامر مامر. ۵- جه میله. ۶- کراس ته مه له سه. ۷- خوم خومی تۆریقانا. ۸- خه زالی و هیللی و میلی. ۹- ئه مان نه مان کۆچه ری. ۱۰- لئ لئ خه پشی. ۱۱- خه زال خه زال. ۱۲- لۆرکی لۆرکی.
- لاوکه کانیشی بابی شوکری، بابی سهیرانی، بیریقانی، دایکی قوریان، ئه زخه زالم، لئ لئ بی مال، لاوکی هه ی لۆر هاوار ده لال... تاد.
- ئه مه ش یه کیکه له گۆرانیه کانی (عهیشه شان) ی نه مر

که له دانانی خوځه تی:

کهس به دردم نزانئ، کهس بحالم نزانئ
ب حسره ته مه ب چندی، ب حسره ته مه ب چندی
دیلاتنی ها دیلاتنی، دیلاتنامه کوردانا
کورنۆ وهرن ده عوه تی، کچنۆ وهرن ده عوه تی
ئهف ده عوا مه حمیانا، ئهف دهردی مه حمیانا

نا: هوشیار عه بدوللا

سه رچاوه کان:

- (۱) گۆقاری سه ره هلدان ژماره (۱۶).
(۲) چهند شریتیکی عه یشه شانی هونه رمه ند و
ئیسگه ی رادیوی کوردی به غدا.

دیلاتنی ها دیلاتنی
دیلاتنی ها دیلاتنی، دیلاتنامه کوردانا
کورنۆ وهرن ده عوه تی، کچنۆ وهرن ده عوه تی
ئهف ده عوامه حمیانا، ئهف دهردی مه حمیانا
کهسک و سۆرو زه رلیخن، پاعنیا صولئ ل عه ردی خن
دهردی دلئ من تیخن، کوللی دلئ من تیخن
دیلاتنی ها دیلاتنی، دیلاتنامه کوردانا
کچنۆ وهرن دیلاتنی، کورنۆ وهرن دیلاتنی
ئهف ده عوامه حمیانا، ئهف دهردی مه حمیانا
عه یشه شان کهت گۆقه ندی، عه یشه شان کهت گۆقه ندی
دهردو دیلان و قه ندی، دهردو دیلان و قه ندی

لیوناردو داڤینشی له رۆمانیکدا

رۆمانه ی دهرکرد، هه لۆیستی کلتیسی کاسۆلیکی له
لویناندا زۆر پرسیار هه لده گرت، له کاتیکیدا که
کلتیساکانی رۆژئاوا و ته نانه ت (قاتیکانیش) بریاری
قه دهغه کردنی ئه م رۆمانه یان دهرنه کردوه، دیاره پانتایی
سیاسی و رۆشنییری رهنگدانه وه ی ئه و که شه جیاوازی
شارستانییه له نیتوان رۆژهه لات و رۆژئاوا، چونکه له
ئه وروپادا ئه و بواره نادری که رهفتار و هه لسه وکه وتی دژ
به ئازادییه کان بکرتت ئه وه ش ئازادی دهربرین و ئازادی
بروا ده گرتتوه، به لام له کۆمه لکه رۆژهه لاتیه کاندای
ته نانه ت له لویناندا په راوێژیک له ئازادی هه به، به لام
بریاری قه دهغه کردن دهرده چیت بۆ کتیب و بلاوکراوه کان،
له ماوه ی چهند مانگیکدا جیهان تووشی راجله کین بوو
به هۆی ئه م رۆمانه وه، رۆمانه که وه رگیتردراوه ته سه ر
(۵۰) زمان، چاپه ئینگلیزییه که ی (۱۰) ملیۆن دانه ی
لئ چاپکراوه و فرۆشراوه. (دان براونی) نووسه ری
رۆمانه که، شتیکی چاوه روان نه کراوه بوو، چونکه
میژوویه کی ئه ده بی وای نییه، ناوبراو له سالی
(۱۹۶۵) له دایک بووه، سه ره تا مامۆستای زمانی
ئینگلیزی بووه له قوتابخانه ئه مه ریکیه کان تاوه کو سالی
(۱۹۹۶)، پاشان وازی له مامۆستایه تی هیناوه ژبانی
ئه ده بی هه لبژارد به ر له رۆمانی (شیفره ی داڤینشی) سئ
رۆمانی دیکه ی بلاوکردۆته وه، به لام زۆر ده نگۆی نه بووه
و زیاتر رۆمانه کانی پۆلیسی بووه، سه ره تایی بیروکه ی
رۆمانی (شیفره ی داڤینشی) به وه ده ستی پئ کرد که
نووسه ری رۆمانه که تۆژینه وه و لیکۆلینه وه ی له هونه ردا
کرد، له زانکۆی ئه شیلییه له ئیسپانیا، له وه دا هه ندیک
له ته لیسمه کانی تابلۆکانی (داڤینشی) فیروبو ئاشکرا
بوو، له رۆمانه که دا کاریگه ری هاوسه ری نووسه ر
دهرده که ویت که هونه رمه ندی شتوکاریه و میژوونووسی
هونه ره، چونکه نووسه ری رۆمان ئاوتیه بوونیکه له نیتوان
میژووی هونه ر و ئه فسانه کان دروست کردوه،

رۆمانی (شیفره ی داڤینشی) له لایه ن ئه دیبی
ئه مه ریکه ی (دان براون) نووسراوه، رۆمانیکه به ره و
ئاکاری جوا به زیوون ده چیت، رۆمانیکه و وروژاندن و
والاکردنی شاراوه کانه. ته لیسمه کان ئاشکرا ده کات و،
ململانییه کی تیدایه له نیتوان هیماکانی مه سیحیه ت و
بت په رستیدا، له که ل ئه وه ی رۆمانیکه موژده به خشی
ئاینی نییه، نووسه ر له م رۆمانه دا ده یه ویت خوینه ر به
راستییه کی میژووپی خه ریک بکات، به لام له هه مان
کاتدا له نیتو یه ک مه به ستدا، له نیتو چیژ و وروژاندنی
ئه ده بی ده یه ویت چهن دین بابه ت ئاشکرا بکات، رۆمانه که
دیدگایه کی کو ده تا ئامیژی میژووپی له خو دا به رجه سه ته
کردوه دهرباره ی ئه و مه سه لانه په یه سه ته به میژووپی
مه سیحیه ت و ژبانی خودی مه سیح، هه ربۆیه ش
ره خه گری به ریتانی (مارک لۆسۆن) ئه م رۆمانه ی به وه
پیناسه کردوه که (چه نه بازییه کی دلرفینه، جگه له و سئ
ره خه گری دیکه ی ئه وروپی سئ کتیبیان دهرباره ی ئه م
رۆمانه نووسیه که هه ریه که یان بابه ت و ناو نیشانیکی
جوا به زی هه به، که هه ریه که له کتیبی (راستی و
باگراوندی شیفره ی داڤینشی) و (دۆزینه وه ی شیفره ی
داڤینشی) و (راستی و خه یال له شیفره ی داڤینشیدا)،
له لویناندا ئه م رۆمانه له لایه ن ده زگای ئاسایشی لوینانی
قه دهغه کرا که چاپه ئینگلیزییه که ی بخویندرتته وه
ریتگه ش نه درا که وه رگیتردیتته سه ر زمانی عه ره بی و
فه ره نسی، ئه مه ش به هۆی فشار و توورپه ی نیتوه ندی
کاسۆلیکی راگه باندن بوو که رینمایی قه دهغه کردنی ئه م

خویندنه‌وهی ئیستیتیکی پر چیرۆی بۆ کلتیساکانی پاریس و رۆماو کاره هونهریه‌کانی داڤینشی کردووه، له‌لایه‌کی دیکه‌وه نووسهر، له زۆر زانیاری له به‌شی توژینه‌وهی تابلۆکان و به‌رپوه‌بردنی به‌لگه‌نامه‌کان له مۆزه‌خانه‌ی (لۆڤهر) و کۆمه‌له‌ی له‌ندن بۆ تۆمارکردنه هونهریه‌کان کردووه، هه‌روه‌ها سوودی له به‌لگه‌نامه‌کانی دیری (ویستیمینسپیر) و یه‌کیتی زانیانی ئەمه‌ریکا، وه‌رگرتووه، ئەمه‌ جگه له‌وه‌ی سوودی له کتیبی پر له گومانی (خوینی پیرۆز، په‌مانه‌ی پیرۆز) وه‌رگرتووه.

هه‌ر له به‌رابری رۆمانه‌که‌دا نووسهر ئاماژه به‌ چهند راستییه‌ک ده‌کات ته‌وانیش: کۆمه‌له‌ی (سیتون) ئایینی، کۆمه‌له‌یه‌کی ئەوروپی بووه و له سالی (۱۰۰۹) دا دامه‌زراوه، له سالی (۱۹۷۵) دا کتیبخانه‌ی پاریس چهند ده‌ستنووسیکی نه‌ینی دۆزیه‌وه به‌نیوی به‌لگه‌نامه نه‌ینییه‌کان (هه‌ندیک ناوی ئەندامانی کۆمه‌له‌ی (سیتونی) تیدا له‌وانه (لیۆناردۆ داڤینشی) و (ڤیکتۆر هوگۆ)، پیناسه‌کردنی سه‌رحه‌م کاره هونهریه‌کان و بیناسازییه‌کان و به‌لگه‌نامه‌یه‌یه‌کان و سرووته نه‌ینییه‌کانی ناواخنی رۆمانه‌که و گوزارشت کردنیکی ورد و راسته‌قینه‌یه، دینییه‌وه نیوکه‌شی مۆزه‌خانه‌ی لۆڤهر، له چیرۆکیکی پۆلیسیدا و به‌ تاوانی کوشتنی سه‌هرشتکاری مۆزه‌خانه‌ی لۆڤهر (ئه‌لفیم سوئیر) رۆمانه‌که ده‌ست پینده‌کات، که یه‌کێک بووه له ئەندامه‌ دیاره‌کانی کۆمه‌له‌ی (سیتونی) ئایینی نه‌ینی، که نامه‌یه‌کی له پشته‌وه‌ی تابلۆی مۆنالیزیای داڤینشی بۆ نه‌وه‌یه‌کی خۆی جیه‌یتشت که کچیکه و ناوی (سوفیا) یه که پسیپۆری زانستی شفره‌کانه.

تیدا باسی له هه‌موو هیتما نه‌ینییه‌کانی لانی خۆی کردبوو له نامه‌که‌دا داوای لیکردووه که، داوای هاوکاری له (پروفیسۆر) (لانجگدون) بکات که شاره‌زای بواری شیفه‌رکانه، که مامۆستای زانستی ئاماژه و هیتما لاهووتیه‌یه‌کان بووه له زانکۆی هارقارد، له‌نیوگه‌رمه‌ی کاروانی که‌پان به‌داوای دۆزینه‌وه‌ی شیفه‌رکاندا، له‌وه‌دا ئەوه ئاشکرا ده‌بیت که نه‌ینییه‌که‌ی کۆمه‌له‌ی (سیتون) پاریزگارییه‌کان لیکردووه، که ئیستاکه له‌گه‌ل به‌لگه‌نامه‌کاندا هه‌یه‌ به‌ریاره‌ی (ده‌ستنووسه‌کانی ده‌ریای مردوو) و (پروۆتۆکۆله‌کانی حه‌کیمه‌ جووله‌که‌کان).

نووسه‌ری رۆمان ده‌یه‌وێت بمانگه‌یه‌نیتته ئەوه‌ی که، پیاوانی (ڤاتیکان) میژووی مه‌سیحیان قه‌لپ کردووه و هه‌موو گه‌واهی و به‌لگه‌نامه‌کانی مرۆڤایه‌تی ئەویان سربوه‌ته‌وه. هه‌روه‌ها نووسه‌ر باس له رۆلی ڤاتیکان ده‌کات سه‌بارده‌ت به‌ هه‌ده‌ربردنی رۆلی ئافه‌رده‌ت، که جیهانی له‌بتیه‌رستی میینه‌وه به‌ره‌و مه‌سحییه‌تی پیاوسالاری برد، به‌مه‌ش بانگه‌شه‌ی ئەوه‌یان کرد که میینه‌ی پیرۆزیان کرده ئەهریمه‌ن و هه‌موو ئاسه‌واره‌کانی خواوه‌ندی میینه‌یان سربوه‌وه له‌ ئایینی تازه‌دا، یه‌کانگیری سروشتی نیوان پیاو و ئافه‌رده‌تی له‌ کرده‌یه‌کی

پیرۆزه‌وه کرده‌یه‌کی ناپه‌سه‌ند، ئەمه‌ش هاوسه‌نگی ژبانی له‌نگ کرد، (میینه‌ی پیرۆز) بروایه‌کی گه‌وه‌ری (کۆمه‌له‌ی سیتون) بوو، بۆ ئەم بیره‌که‌یه نووسه‌ری رۆمانه‌که، خویندنه‌وه‌یه‌کی ئیستاتیکیمان بۆ ده‌خاته به‌رچاو ده‌ریاره‌ی تابلۆی (مۆنالیزا)، که ره‌نگدانه‌وه‌ی بروای داڤینشی به‌هاوسه‌نگی نیوان نیرو و می‌نیشان ده‌دات، به‌پیتی رای پسیپۆران (مۆنالیزا) که نه‌ پیاوه و نه ئافه‌رده‌ت، به‌لکو تیکه‌لبوونیتیکی نیوان هه‌ردوو ره‌گه‌زه، له شیکردنه‌وه‌ی ره‌نگی تابلۆکه‌دا به‌هزی کۆمپییوتەر و شیکردنه‌وه‌ی وینه‌ی داڤینشی خۆی لیکچوونیک له‌نیوان هه‌ردوو روخساری ده‌م و چاودا هه‌یه، له‌مه‌دا نووسه‌ر تابلۆکه به‌ میژووی هونهر ده‌به‌ستیتته‌وه و برواکانی داڤینشی نیشان ده‌دات، باس له خواوه‌ندی (ئامونی) فیره‌وه‌یه‌کان ده‌کات که خواوه‌ندی به‌ پیت بوو له‌شپوه‌ی پیاودا بووه و سه‌ری به‌رخه‌ی هه‌بووه.

هه‌روه‌ها خواوه‌ندی میینه‌ی که (ئه‌نیریس) هیتمای زه‌وی به‌ پیت بووه که به‌نووسینی وینه‌ی ده‌نووسرا (لینزا) به‌مه‌ش هه‌ردووکیان تیکه‌ل کراون و بوته (مۆنالیزا)، که داڤینشی به‌پیتی رای نووسه‌ری رۆمان، یه‌کانگیری پیرۆزی نیوان نیرو میدا بووه، له‌وانه‌یه‌یه‌کێک له نه‌ینییه‌کانی داڤینشی و بزخه‌نده‌که‌ی (مۆنالیزا) ی شاراوه‌ بیت، داڤینشی هونهرمه‌ندیک بووه که ره‌فتار و سایکۆلۆژییه‌تی نامۆی هه‌بووه زۆر ته‌رمی مردووانی ده‌ره‌یتاوه بۆ ئەوه‌ی بنه‌مای توپکاری له‌لای مرۆڤدا بدۆزینته‌وه، یاداشتنامه‌یه‌کی هه‌بووه پاریزگاری لیکردووه به‌شپوه‌یه‌کی زۆر سه‌یر نووسراوه‌ته‌وه، بروای به‌وه هه‌بووه که زانستی کیمیای هه‌بووه، که ده‌توانی ماده‌ی قورقوشم بکات به‌ زتی، بروای به‌وه هه‌بووه که توانای دواخستنی مردنی هه‌بووه، له‌گه‌ل ئەوه‌ی چهنده‌ها تابلۆی ئایینی و مه‌سیحیانه‌ی کیشاوه، له‌گه‌ل ئەوه‌ی سروشتیکی گیانی به‌سه‌ریدا زال بووه، به‌لام له‌ ناکوکی به‌رده‌وامدا بووه له‌گه‌ل کلتیسا. تابلۆی ئایینی کیشاوه له‌ هه‌مان کاتدا تابلۆکانی زۆر له‌ هیتما و ده‌سته‌واژه‌ی له‌گه‌ل خۆیدا هه‌لگرتووه، که بروای زۆر تاییه‌تی خۆی بووه، وه‌ک ئەندامیکی کۆمه‌له‌ی (سیتونی) ئایینی که دوور بووه له مه‌سیحیه‌ت، له‌سه‌ر دیواری کلتیسی (سانتا ماریا) له شاری میلانۆی ئیتالیا داڤینشی تابلۆ ئەفسانه‌یه‌یه‌که‌ی خۆی وینه‌کردووه که تابلۆی (دوا خوانه)، که زۆر نه‌ینی و تاپۆی تاییه‌ت به‌ برواکانی خۆی هه‌لگرتووه، (دان براونی) رۆمانووس هه‌ولیداوه به‌ خویندنه‌وه و لیروانینه هیتمه‌یه‌یه‌کانی زۆر له شیفه‌رکان بکاته‌وه و ئاشکرایان بکات و هیتل و فۆرمه‌کانی ناواخنی تابلۆ ئاشکرا بکات.

و / سه‌فه‌رعه‌لی

سه‌رچاوه:

رۆژنامه‌ی (المدی) ژماره‌(۲۷۹) ی سالی (۲۰۰۴).

روونکر دنه وهیهک

قوماش بوون وهک لافیتته له رپپیانوئیکی هیمنانه دا جه ماوهر به ره و شوینی ئاههنگی نه ورژ له تاتوکان بهرزیان کردبووه وه.

۵- له سه ره تای لاپه ره (۴۱) دپیری پینجه م ناوی به کیتی قوتابییانی کوردستان هاتووه... راستییبه که شی به کیتی گشتی قوتابیانه.

۶- له لاپه ره (۴۲) ستوونی دووهم دپیری (۱۹) هاتووه: که ماموستایان جابر پیرداود و دانیال قه ساب ههردووکیان هاوتهمه منی یه کبوون، راستییبه که شی ئه وهیه. ماموستا جابر قوتابی ماموستا دانیال قه ساب بووه.

۷- له لاپه ره (۴۳) له پرسپاری رامان هاتووه: کچی بوون ئه وانیه له سه ره رتوشوینی دانیال قه ساب ده ریشتن؟

۸- له وه لامدا ناوی ماموستا فریق سهید جه میل و موزه فهر ناویک هاتووه، من رام وانییه که ئه م بهر پیزانه له سه ره رتوشوینی دانیال قه ساب ریشتن، چونکه که سیکم نه بیستووه به ناوی مزه فهر له هه ولیر.

۸- هه ره له لاپه ره (۴۳) برگیه یه که به پیتی گه وره نووسراوه: خۆم به هونه رمه ندیکی پر که موکوری ده زانم، باوهریش ناکه م له داها توودا زیاترم پچ بکری...! مرۆف نییه بچ که موکوری بیت، به لام به هیچ جوریک ده سته ردارای هه ولی به ره و پیتش چون نادهم، هیچ کاتییک ره شبن نیم، چونکه له کوتایی ئه م چاوپیکه و تنه له لاپه ره (۵۴) گوتومه: من کارابیه کی بچ که موکوری نیم و هیشتا زۆرم ماوه پچ بگه م، به لام باوهر ناکه م ته من ری بدات واته بگه مه ئه و شته ی که چه زم لیتی بوو.

۹- له لاپه ره (۴۴) دپیری (۱۵) ناوی مخالف جادر هاتووه که راستییبه که شی (خالد ئه لجادار).

۱۰- له هه مان لاپه ره (۴۴) هاتووه له دپیری (۲۰) ده رباری پیتشانگاکانی به غدا (جی ئامازه بوکرده هه ره پیتشانگایه کی که له به غدا ده کرایه وه دوو سی که س به شدار بیان تیدا ده کرد...! من وتومه هه ره پیتشانگایه کی له و سه رده مه دا له به غدا ده کرایه وه چه ندین هونه رمه ند به شدار بیان تیدا ده کرد.

۱۱- له لاپه ره (۴۵) دپیری (۹) هاتووه: ده یانگوت ئه مه گۆری تورک و پاکستانیانه! که چی راستییبه که شی ده یانگوت: (ئه مه گۆری په یمانی تورکی پاکستانی) به... له کوتایی وام پچ باش بوو ئه م روونکرده وهیه پیتشکه ش بکه م، چونکه ئه م زانیارییه هونه ری و میژوو بیانه گه ره به هه له پیتشکه ش بکرتین له داها توودا کاردانه وهیه کی ده بی، به تاییه تی بو ئه وانیه لی کۆلینه وه له میژووی هونه ری کوردیدا ده که ن.

له گه ل ریز و سوپاسی بی پایانم بز گۆقار و کارمه ندانی رامانی خوشه و بیست که سه لماندوویه تی دل سوژی رۆش بیری کوردیمانه.

سلیمان شاکر

هه ولیر- ۲۰۰۵/۲/۲۱

له چاوپیکه و تنه تیرو ته سه له که شی گۆقاری رامان که له گه لم کراوه له ژماره (۹۲) دا بلا و کرایه وه گفتوگۆیه که مان له سه ره نامیری تو مارکردن تو مارکرا بوو، به داخه وه چه ند که موکورتییبه کی تیدا هاتووه ئه م خالانه ی خواره وه گرنگرتینی که موکورتییبه کانه:

۱- رامان ده پرسیت: پیمان باشه له سه ره تا وه باسی ئه وه بکه یه ت چۆن خۆت له ناو هونه ردا دژییه وه؟
- وه لامی پرسپاره که م به م شیویه درا وه ته وه:

دیاره من هه ره له مندالییه وه زه وق و سه لیکه یه کی ره سم کردم هه بووه، ئه مه ش له وکاته دا لیم دیار بووه، که له سالی (۱۹۴۸) له پۆلی شه شی سه ره تایی بووم و له شاری کۆبی له گه ل مامم ژیانم به سه ره ده برد. کوری مامه که م که ناوی عه بدولکه ریم ره ئووف بوو ئه وکاته تازه له خانیه ماموستایانی سه ره تایی به غدا ده رچوو بوو، که وینه کانم پیشان ده دا ده سته خۆشی لی ده کردم و بو هاندانی من هه ره جارهی وینه یه کم پیشان ده دا (۵۰) فلسی پچ ده دام و منیش هه ره کاتییک چه زم چووبایه پاره جگه له رۆژانه که م وینه یه کم ده کیشا و پیشانی ئه وم ده دا.

۲- هه ره ها هاتووه: «ماموستا قاسم ناجی ماموستا و هونه رمه ند وانه ی وینه ی پچ ده گوتین ئه ویش رۆلیکی به رچاوی هه بووه له هاندانم».

- له راستیدا ئه م ماموستایه ی له چاوپیکه و تنه که باسم کردووه ماموستا جواد ره سوول ناجی بوو له سانه وی هه ولیری ئه م سه رده مه سالی (۱۹۴۹) و سالانی دوایی تا سالی (۱۹۵۲) وانه ی وینه ی پچ ده گوتین.

۳- له هه مان لاپه ره (۴۰) ی رامان ده پرسیت: (باشه چ سالییک بوو و بزچی له کۆبی بوون و له هه ولیر نه بوون...؟

- وه لامه که م وانوسراوه: پاش ئه وه ی له سالی (۱۹۴۷-۱۹۴۸) دایک و باوکه کۆچی دواییان کرد... تاد)

- راستییبه که شی له سالی (۱۹۳۸) دایک و باوکه کۆچی دواییان کرد.

۴- پرسپاری رامان: پیتش ئه وه ی بگه رتییته وه بو هه ولیر پیمان باشه بزاین که شو هه وای هونه ری و هیما دیاره کانی هونه ری ئه و وه خته ی کۆیه چۆن و کچی بوون؟

- له وه لامدا هاتووه که ماموستا جابر پیرداود له گه ل کۆمه لیک قوتابی به هره دار تابلویه کی کیشا... تاد.

- ماموستا جابر قوتابی وینه کیشی له قوتابخانه نه بوو، له گه ل قوتابیان وینه نه کیشاوه، هیچ پیتشانگه شی له کۆبی نمایش نه کردووه، بگه هه ره له هه موو ژبانی خۆی پیتشانگه ی نمایش نه کردووه، له سالی (۱۹۴۸) که له کۆبی چه ند ره سمیک کیشاوه له سه ره

وهی جان (*)

گوتنی: شهریفه شهرۆ (**)

* ئەو لاوکه باسی دلدارى کور و کچیک دهکات که بۆ یه کتر نابن، باوکی کچه، کچه که ی ددهاته پیره میتدیکی به سالآچوو، ئیدی دلداره که ی داواى لیده کا نه گریب و دوارۆ هه بۆ یه کتر دهن، ئافره تی کورد وه ک کۆیله مامه لیه له گه ل کراوه هه یچ مافیتی نه بووه، هه ره له سه ر لانک ماره بر کراوه، یان باوک یان برا ژنبه ژنی پی کردوو، ته نیا له لاوک و گۆرانیدا ئافره تی کورد به رگری له خۆ کردوو و ره زامه ندى نیشان نه داوه و گيروگرفتی کۆمه لایه تی به دواوه بووه.

** هونه رمه ند شهریفه شهرۆ: ناوی (شیرین) ه و کچی (بیبۆ) ی کوری (که لۆ) یه، له خیلێ (هه رکی) یه، له سالێ (۱۸۹۵) له دایک بووه له سالێ (۱۹۵۷) له کوردستانی رۆژه لاته مردوو، شیرین جلی پیاوانی پۆشبووه چه ک هه لگری ئه حمه د خانی هه رکی بووه، که دوو ژنی هیتاوه کۆتستان و گه رمیانی کردوو، که بتان های له کتیبی (سنتان في كردستان) ده لێ: شهریفه ژن جلی پیاوانه ی له به ر ده کرد و چه ک هه لگریو، خه نجه ری له به ر پشت بوو.

نا: جه لال مه لا حه سن خۆشناو

فه ره ده نگۆک:

وهی جان، وهی جان، وهی جان.
ناچمه (پۆرسینا)، شهوتی گوندی مالا وهندا، دی بلا دایک و بابی من خیر بکهن، خیر نه بین، وهزی نه دامه کوره کی چاره سالی، ل عه ینی من دا، وهزی، سوتم، هه لاند، هاویتیتمه ناو ئاگری ده له مه ندا.
دمه گری، مه گری، شه مامی مه لۆرینه، رۆندکا چاوا، ل سه ر روومه تی سوژی سوژگولیدا نه بارینه.
خودایی مه یه که، ره بی مه ل ژووری، زۆر که ریه.
وهی جان، وهی جان، ناچمه پۆرسینا شهوتی له دهوی که ندی.
به رکا کچان و هه قالا چوونه کانیکا به ری مالا، بۆ سه یرو سه فای، وی ده شکین ژخۆرا، بنی قه ندی.
دی بلا دایک و بابی من خیر بکهن، خیر نه بین، وهزی نه دامه خورته که ل عه ینی من دا، وهزی دامه پیسه میتیه کی شندوکی میترا، ئیواری، هه تا سه به ینی سینگ و مه مکی من هه تکاند.
دمه گری، مه گری، مه لۆرینه، شه مامی، رۆندکا چاوا ل سه ر روومه تی سوژی سوژگولیدا، نه بارینه.
ره بی مه یه که، خالقێ له ژووری، زۆر که ریه، دمگری، مه گری، شه مامی مه لۆرینه.

۱- پۆرسین: شاریکه له کوردستانی باکووردا.

۲- مه لۆرینه: مه گری به کول.

۳- رۆندک: فرمیسک.

۴- قه ند: قه ندی شه کر.

۵- خورت: جاحیل، تۆلاز.

۶- پیسه میتیه کی شندوکی: میتیه گوله، مرۆقی ژنی نه هاتی.

سه رچاوه کان:

۱- مه جید نورالدین ئاغا هه رکی.

۲- سنتان في كردستان ج ۲. تألیف (آر- هسی)

ترجمه: فؤاد جمیل، سنة ۱۹۱۸ - ۱۹۲۰